

Prof. zw. dr hab. Stanisław Palka

Recenzja osiągnięć naukowych Marka Jeziorańskiego ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy habilitacyjnej pt. „*Relacja wychowawcza. Rozumienie, modele, propozycja*”

Marek Jeziorański (ks., dr), adiunkt w Katedrze Pedagogiki Ogólnej Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie ukończył studia magisterskie na kierunku teologia w Uniwersytecie Opolskim w 2001 roku, ukończył także studia magisterskie na kierunku pedagogika w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 2008 roku. Uzyskał w 2012 roku w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na podstawie rozprawy pt. „*Wychowanie małżonków w nauczaniu Jana Pawła II*”, promotorem był ks. dr hab. Marian Nowak, prof. KUL. Materiały z rozprawy opublikował w książce „*Bł. Jana Pawła II koncepcja wychowania małżonków*” (Lublin 2013, Wydawnictwo KUL).

Marek Jeziorański pełnił rolę nauczyciela religii w Zespole Szkół Ekonomicznych im. T. Kościuszki w Opolu (2001 – 2003) oraz rolę nauczyciela religii w Publicznym Gimnazjum nr 5 w Opolu (2003 – 2004). Rolę nauczyciela akademickiego pełni od 2012 roku w pierwszej na stanowisku asystenta w Katedrze Pedagogiki Ogólnej KUL i od 2016 roku na stanowisku adiunkta w tejże Katedrze. Prowadził bądź prowadzi zajęcia wykładowe, konwersatoria, ćwiczenia m.in. z aksjologii, etyki, podstaw pedagogiki, pedagogiki ogólnej, metodologii badań, pedagogiki rodziny, edukacji medialnej, teorii wychowania, ponadto prowadził seminaria licencjackie (promotorstwo w 31 pracach licencjackich) i seminaria magisterskie (promotorstwo w 12 pracach magisterskich, 2 z tych prac zostały nagrodzone w konkursie KUL im. Profesor Teresy Kukułowicz).

Doświadczenia dydaktyczne zebrane w toku pracy nauczycielskiej w gimnazjum, w szkole średniej i w uczelni wyższej dawały dobrą podstawę do podjęcia przez Marka Jeziorańskiego aktywności naukowej na polu nauk pedagogicznych, między innymi nauk podstawowych: pedagogiki ogólnej i teorii wychowania. Głównym efektem

pracy naukowej Marka Jeziorańskiego jest rozprawa habilitacyjna pt. *„Relacja wychowawcza. Rozumienie, modele, propozycja”*, licząca 250 stron, została opublikowana w Lublinie w 2022 roku przez Wydawnictwo KUL.

Marek Jeziorański we „Wstępie” do swej pracy pisze, iż *„tematyka relacji wychowawczej, będąca częstym przedmiotem badań, również w obszarze pedagogiki może pochwalić się ogromną liczbą publikacji.”* (s. 19) dotyczących trzech grup tematycznych: 1) czemu służy relacja wychowawcza, 2) czym jest relacja międzyludzka, 3) czym jest relacja wychowawcza (s. 19 – 23). Jeżeli już jest ogromna liczba publikacji na temat relacji wychowawczej, to jawi się pytanie o to, czy potrzebna jest jeszcze jedna książka z tego zakresu? Autor jednak przyjmuje, że *„relacja wychowawcza jako zjawisko społeczne potrzebuje namysłu oraz teoretycznego uporządkowania.”* (s. 24), co wynika z celu pedagogiki ogólnej, którym jest badanie nad zjawiskami wychowawczymi, wymagające aparatu teoretycznego do opisu tych zjawisk, ich zrozumienia oraz optymalizacji procesu wychowawczego. Autor stara się ten cel osiągnąć w toku badań własnych, posiłkując się bardzo dużym zestawem treści prac polskojęzycznych oraz niemieckojęzycznych. Głównym problemem uczynił pytanie: *„jaki model relacji wychowawczej można uznać za najbardziej adekwatny w kontekście dotychczasowego namysłu pedagogicznego?”* (s. 26), w związku z problemem głównym wyłonił problemy szczegółowe: *„co to jest relacja wychowawcza? jakie są komponenty relacji wychowawczej? jakie są dotychczasowe modele relacji wychowawczej? Jaka jest propozycja nowego modelu relacji wychowawczej? Jakie są implikacje proponowanego modelu relacji wychowawczej dla teorii i praktyki?”* (s. 26). Szukając odpowiedzi na te pytania postawił sobie trzy cele: poznawczy, teoretyczny, praktyczny. Jak pisze, przyjął w swoich badaniach *„jako główną – hermeneutyczną metodę badań”* (s. 29), na jej kanwie hermeneutyczną analizę tekstu, metodę spekulatywno - dedukcyjną, metodę indukcyjną. Takie złożone opisywanie metod i technik badawczych utoroowało Autorowi drogę poszukiwań poznawczych, faktycznie, według mojego oglądu, Autor zastosował metodę „analizy treści” przekazów zamieszczonych w publikacjach książkowych, uczynił to sumiennie, posiłkując się bardzo bogatą bazą treści z dużego zestawu literatury przedmiotu (o czym wspomniałem wcześniej). Sięgnięcie do

wybranych pozycji książkowych (wybranych teoretyków) niemieckojęzycznych miało dobrą podstawę, bowiem to są dzieła istotne dla rozwoju pedagogiki europejskiej (Paedagogik, Erziehungswissenschaft) między innymi z teorii wychowania.

Rozprawa ma strukturę zgrabną formalnie i celną merytorycznie. Trzon jej stanowią 4 rozdziały, tematycznie zgodne z podjętymi problemami szczegółowymi. Zatem Autor dokonuje wnikliwej analizy znaczenia terminu „relacja wychowawcza” (R. I), szczegółowo ujmuje sposoby budowania modeli relacji wychowawczej (R. II), daje i rozwija propozycję „trójpodmiotowego” modelu relacji wychowawczej, to jest najważniejszy składnik tej publikacji naukowej (R. III), określa metodyczne podstawy budowy relacji wychowawczej (R. IV), słabością poznawczą i praktyczną jest brak rozdziału zawierającego „żywe” przykłady budowania i realizowania relacji wychowawczej, ze wskazaniem jej funkcjonowania, dynamiki, skutków i ograniczeń w praktyce edukacyjnej, w sytuacji gdy Autor ma spore doświadczenie wychowawcze (dydaktyczno – wychowawcze) na szczeblu gimnazjalnym, na szczeblu szkoły średniej a przede wszystkim w uczelni wyższej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim,

Rozprawa ma również „Wstęp” przybliżający czytelnikowi zamysł poznawczy Autora związany z „relacją wychowawczą” oraz metodologię badań służących spełnianiu tego zamysłu (być może korzystniej byłoby rozwinięty opis metodologii zawrzeć w oddzielnym rozdziale), „Zakończenie” syntetycznie opisujące i podsumowujące treści rozdziałów i dające uzasadnienie podejmowania rozważań nad „relacją wychowawczą”, „Bibliografię”, „Spis schematów”, także „Streszczenie” (Summary, Zusammenfassung), „Indeks osobowy” autorów dzieł, na które powołuje się Autor w tekście rozprawy.

W „Rozdziale I. „Relacja wychowawcza i perspektywy jej ujęć” Marek Jeziorański dokonuje bogatej informacyjnie analizy znaczenia kluczowej zmiennej w rozprawie, którą jest „relacja wychowawcza”. Wpierw kreśli wyjaśnienia znaczenia „relacji”, rzecz ujmując w wymiarze filozoficznym w układzie historycznym (od Arystotelesa do współczesności), w głównym wywodzie prowadzi: a) do definiowania „relacji wychowawczej” w „ujęciu dedukcyjnym, odgórnym”, rzecz odnosząc do przesłanek

pedagogicznych w wymiarze antropologicznym i teleologicznym, co doprowadza do przyjęcia przez Autora definicji, że : „1) *relacja wychowawcza to międzyludzkie przyporządkowanie, którego celem jest wszechstronny rozwój osobowy; 2) relacja wychowawcza to taki rodzaj przyporządkowania między człowiekiem a człowiekiem, którego celem jest pełny rozwój osobowy jednego z nich.*” (s. 63); b) do definiowania „relacji wychowawczej” w „ujęciu indukcyjnym, oddolnym”, to przybliża do dwóch zbiorów danych zawartych w literaturze przedmiotu, jeden związany jest z działalnością wychowawczą, drugi z „wychowaniem” (tu wyróżnić można rozumienie relacji wychowawczej: wytwórcze, współtwórcze, samotwórcze oraz integralne, wiążące wyżej wymienione składniki), z połączenia analiz dedukcyjnych i indukcyjnych wynika, że istotnym składnikiem relacji wychowawczej są międzyludzkie przyporządkowanie oraz rozwój osobowy, Autor korzystając z analizy treści literatury przedmiotu pisze, iż „*relację wychowawczą można zdefiniować jako całokształt procesów i wzajemnych oddziaływań zachodzących między osobami, podejmowanych celem obdarowywania się człowieczeństwem.*” (s. 75) – co jest ujęciem w wizji pedagogiki personalistycznej. W takim układzie treściowym można wyróżnić w strukturze relacji wychowawczej: podmiot (mający cechę potencjalności wychowawczej) i przedmiot relacji wychowawczej (pasywna część relacji) oraz narzędzie (narzędzia) relacji wykorzystywane poprzez podmiot, mające cechę odrębności bytowej. Autor unika sprowadzania relacji wychowawczej do bardziej konkretnych związków: wychowawca – wychowanek, nauczyciel – uczeń, czytelnik może sam doszukać się tych związków z przytoczonych rozważań o wysokim stopniu ogólności.

Rozdział II. „Modele relacji wychowawczej” przybliża czytelnika do teoretycznych modeli relacji, Autor wpiery precyzuje ostatecznie definicję „relacji wychowawczej” jako „*międzyludzkie przyporządkowanie którego celem jest wszechstronny rozwój osobowy*” lub też „*całokształt procesów i wzajemnych oddziaływań zachodzących między osobami, podejmowanych celem obdarowywania się człowieczeństwem.*”(s. 81), wskazując relacje pojęciowe: [relacja – przyporządkowanie], [relacja wychowawcza – międzyludzkie przyporządkowanie], [relacja pedagogiczna – intencjonalne międzyludzkie przyporządkowanie] (s. 84).

Marek Jeziorański wyczerpująco analizuje zagadnienie modeli relacji wychowawczej, wpierv w ujęciu historycznym (od Sokratesa, Kwintyliana), a dalej w pierwszych próbach naukowego opisu (od Rousseau, Schleiermachera) do współczesnych modeli stworzonych przez niemieckich pedagogów: Ernsta Kriecka, Hermana Nohla, Martina Bubera, Friedricha W. Krona, Hartmuta Rosy. W końcowym składniku rozdziału dokonuje klasyfikacji relacji wychowawczej ze względu na rodzaje korelatów (m.in. osoba – grupa), na specyfikę przyporządkowania (m.in. bezpośredniość, symetryczność), na cel (działalność autoteliczna i instrumentalna oraz ich kolejność procesualna).

Rozdział II. ze względu na bogactwo treści mógłby stanowić odrębną publikację książkową, co świadczy o sumiennym przygotowaniu się Autora do stworzenia pracy habilitacyjnej.

Rozdział III. „Trójpodmiotowy model relacji wychowawczej” stanowi najistotniejszą część rozprawy, Autor nie ogranicza się do wnikliwej analizy treści literatury przedmiotu, lecz wprowadza nowy istotny element do dorobku teorii wychowania. Zwrócił uwagę na 3 aktualne modele relacji wychowawczej: jednopodmiotowy (w tradycyjnym wychowaniu wychowawca jest podmiotem wychowania), dwupodmiotowy (oddziaływanie wzajemne na siebie wychowawcy i wychowanka), bezpodmiotowy (m.in. potencjalność wychowawcza znajdująca się w strukturach społecznych, świecie przyrody, naturze wychowanka, nieosobowe elementy procesu wychowania). Autor wskazuje jednak, że możliwy jest trójpodmiotowy model relacji wychowawczej – *„trzech niezależnych potencjalności wychowawczych w jednej relacji wychowawczej. Propozycja takiego rozwiązania powstała z namysłu antropologiczno – pedagogicznego nad samym wychowankiem, w którym to można wskazać dwa podmioty.”* (s. 129), jednak nie chodzi o *„rozbicie osobowości wychowanka”* (s. 129), *„w samym wychowanku rozgrywa się autentyczny dialog wychowawczy między dwoma odrębnymi potencjałami wychowawczymi.”* (s. 129), podmiotem jest tu odrębność bytowa charakteryzująca się *„aktywnym udziałem w procesie wychowania.”* (s. 129). Takie stanowisko podparte jest danymi z analizy treści prac naukowych, w których wskazywana jest dwupodmiotowość wychowanka –

w okresie dochodzenia pedagogiki do samodzielności naukowej (m.in. Pindar, Sokrates) oraz w okresie samodzielności naukowej pedagogiki (m.in. J. H. Herbart, H. Nohl, S. Hessen). I tu kluczowe stanowisko Autora: „*Trójpodmiotowy model relacji wychowawczej składa się z następujących podmiotów: „Ty”, „Ja – wołające” oraz „Ja – (po)wołane”.* Poprzez takie podejście chcę wskazać, że w sposób zdecydowany uwzględniłem w swoich badaniach dialog wewnętrzny w samym wychowanku.” (s. 147). Oto wymienione wyżej podmioty relacji wychowawczej:

a) Podmiot „Ty” – „*to przede wszystkim osobowy, konkretny wychowawca*” (s. 149),

b) Podmiot „Ja – wołające” – „*zinterioryzowany w wychowanku normatywny obraz samego siebie*” (s. 150),

c) Podmiot „Ja – (po)wołane” – „*wychowanek (osoba) tu i teraz obecna z wszystkimi kontekstami (biologicznymi, psychicznymi, kulturowymi, duchowymi z jednej strony oraz historycznymi i przyszłościowymi z drugiej strony), które go doprowadziły do tego miejsca.*” (s. 155).

Istotne są dalsze rozważania wnikliwie określające relacje między wymienionymi podmiotami: bezpośrednia zewnętrzna relacja wychowawcza, pośrednia zewnętrzna relacja wychowawcza, pośrednia wewnętrzna relacja wychowawcza, bezpośrednia wewnętrzna relacja wychowawcza oraz wskazane cele relacji: ogólny i etapowe związane z odmianami relacji, wszak „*trzeba odpowiedzieć na pytanie: do czego powinna prowadzić realizacja trójpodmiotowego modelu relacji wychowawczej?*” (s. 169). Marek Jeziorański, za swoim Mistrzem Naukowym Marianem Nowakiem przyjmuje (cytat z książki Mariana Nowaka pt. „*Teorie i koncepcje wychowania*”, Warszawa 2008), że jest tylko jeden cel ogólny: „*jako ukierunkowany „(...)na przyszłość (ze zdolnością do antycypacji) i do dążenia do urzeczywistniania przyjętych ideałów.*” (s. 169), to urzeczywistnianie ma charakter dynamiczny a nie statyczny, „*celem ogólnym jest pełny (...) rozwój człowieka rozumiany jako proces (...) a nie utrwalony stan rzeczy*” (s. 169).

Ten rozdział może pobudzić czytelnika do głębokiego namysłu i dyskusji.

Rozdział IV. „Praxis relacji wychowawczej”. Autor dokonuje próby określenia zastosowania w praktyce przyjętej przez siebie koncepcji trójpodmiotowego modelu relacji wychowawczej: *„sugestie dla pracy wychowawczej. Nie będą one przybierały kształtu konkretnych rozwiązań praktycznych, ale będą się koncentrowały na formułowaniu zasad wychowawczych.”* (s. 175), formułuje zasady związane z funkcjonowaniem wychowawcy „Ty” (zasady fizycznej obecności, zbliżenia, amatorstwa, prowadzenia, źródłowych relacji w rodzinie), „Ja – wołającego” (zasady obudzenia, kairoagogicznego przeżywania czasu), „Ja – (po)wołanego” (zasady akceptacji obrazu, re – kreacji). Odnosi się także do praktycznej strony stosowania narzędzi relacji wychowawczej.

Autor w tym rozdziale zaprasza do dyskusji pedagogów praktyków, nie sądzę jednak, by skłonił do dyskusji tych praktyków, mimo, że sam jest pedagogiem praktykiem i mimo, że dostrzega potrzebę wiązania teorii z praktyką pedagogiczną, bowiem nie obniża rozważań metodycznych z „piętra” operowania elementami wysokiego lotu teoretycznego (co jest konsekwentnie stosowane w całej rozprawie) do „parteru” rzeczywistości praktycznej. Być może w przyszłości dopisze teksty bardziej metodycznie zorientowane, które pobudzą praktyków do stosowania, rozważania, zadawania pytań, szukania na nie odpowiedzi, niemniej jednak godne uwagi poznawczej są sformułowane zasady realizacji trójpodmiotowej relacji wychowawczej, to nowy element w teorii wychowania.

„Zakończenie” dobrze sumuje treści zawarte w rozprawie i podkreśla uzasadnienie podjęcia badań nad relacją wychowawczą. Tu znajdujemy celne spostrzeżenia: *„Jest przecież tak, że wprowadzane nowe treści bazują na wcześniej zdobytej wiedzy i doświadczeniu innych. Zdarza się też tak, że to, co nowe, jest „jedyńie” wyeksponowaniem tego, co było już obecne w namyśle społecznym. Ale, z drugiej strony, często jest też tak, że właśnie to zauważenie, wyeksponowanie i oryginalne nazwanie tworzy autentycznie nową jakość, która jest jak wprowadzony płomień, rozświetlający i uwypuklający niezauważane dotąd obszary rzeczywistości.”* (s. 218). To dobrze odślania intencje Autora rozprawy habilitacyjnej.

„Bibliografia” zawarta na 18 stronach (s. 219 – 236) świadczy o bardzo solidnym przygotowaniu się Autora (także w dziele licznych prac pedagogicznych niemieckojęzycznych) do napisania rozprawy habilitacyjnej, daje także czytelnikom zestaw publikacji wartych poznania, być może analizowana rozprawa będzie wykorzystywana nie tylko przez pracowników naukowych, lecz także przez studentki i studentów kierunków pedagogicznych.

Godną uwagi jest nie tylko struktura rozprawy habilitacyjnej Marka Jeziorańskiego, lecz także szata zewnętrzna zapewniona przez Wydawnictwo KUL.

Podsumowanie: Rozprawę habilitacyjną Marka Jeziorańskiego pt. „Relacja wychowawcza. Rozumienie, modele, propozycja” oceniam pozytywnie. Moim zdaniem stanowi ona znaczny wkład w rozwój teorii wychowania a pośrednio w rozwój pedagogiki ogólnej.

W skład dorobku Marka Jeziorańskiego uzyskanego po zdobyciu przez niego stopnia naukowego doktora można zaliczyć głównie: artykuły w czasopismach (9 tekstów) i pracach zbiorowych (12 tekstów) związane z tematyką antropologiczną, aksjologiczną, teleologiczną, a także hasła encyklopedyczne. Tu zwracają uwagę: a) artykuły

- (współ z Dorotą Kondracką) „*Rodzinne wyobrażenia dzieci z Centrum Interwencji Kryzysowej*” (Łódzkie Studia Teologiczne, 2017 rok);

- (współ z Urszulą Sobczyszyn) „*Relacja resocjalizacyjna i jej znaczenie w narracji wychowawców zakładu karnego*” (Roczniki Pedagogiczne, 2019 rok);

- „*>>The Contemporary<<*” as teleological category in the context of educational relation” (Lubelski Rocznik Pedagogiczny, 2020 rok);

b) teksty zawarte w pracach zbiorowych:

- *Antropologiczne uwarunkowania ars moriendi*”, W: „Rodzina w sytuacji straty bliskiej osoby” (pod red. Danuty Opozdy i Magdaleny Parzyszek, Lublin 2017);

- „*Od wartości do powinności w ujęciu aksjologii personalistycznej*”, W: „*Życie wartościowe w perspektywie aksjologii pedagogicznej*” (pod red. Agaty Cudowskiej, Gdańsk 2018);

c) hasła encyklopedyczne, m.in.:

- „*Pedagogizm*”, W: „*Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*” (red. Krystyna Chałas, Adam Maj, Radom 2016).

Warto dodać, że Marek Jeziorański za wszystkie publikacje uzyskał 486,662 punkty Ministerstw: ME i N oraz MN i SW , w Indeksie Hirscha: 2 (dane z Autoreferatu).

Ponadto dorobek ten wzmacniają:

1) m.in. od 2021 roku praca w międzynarodowym projekcie badawczo – edukacyjnym „*Art and Creativity*” z podmiotem prowadzącym Belgian NGO Oradee z udziałem partnerów naukowych z uniwersytetów we Ukrainie, Belgii, Danii, Polski;

- staż naukowy w Katolische Hochschule Nordrhein – Westfalen w 2019 roku;

- także udział w programie ERASMUS w 2021 roku w Kortrijk w uczelni Katholieke Hogeschool Vives Zuid (w tym programie znalazło się referowanie wyników swoich badań oraz prowadzenie zajęć z dwóch zagadnień);

2) praca w komitetach organizacyjnych 10 konferencji w Lublinie, Krakowie, Sandomierzu, Kazimierzu Dolnym;

3) członkostwo w redakcjach naukowych 3 monografii;

4) wystąpienia z referatami na 11 konferencjach;

5) udział w zespole redakcyjnym czasopisma „*Roczniki Pedagogiczne*”;

6) pełnienie funkcji promotora pomocniczego w 2 przewodach doktorskich w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim;

7) pełnienie roli kuratora Koła Naukowego Studentów Pedagogiki KUL w latach 2016 – 2019.

Dorobek ten wart jest uznania.

Wnioski końcowe: Rozprawę habilitacyjną „Relacja wychowawcza. Rozumienie, modele, propozycja” i aktywność naukową Marka Jeziorańskiego oceniam pozytywnie. Wnoszę o dopuszczenie Marka Jeziorańskiego do dalszych etapów postępowania służącego do uzyskania przez niego stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Stanisław Pelka

Kraków, 11. VII. 2022 r.